

Ігор Гунчик (*Ihor Hunczyk*)

Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОНЯТІЙНЕ ПОЛЕ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МОЛИТВИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

The Conceptual Field of Ukrainian Folk Prayer: the Historiographical Aspect

ABSTRACT: The article attempts to outline in a diachronic perspective the boundaries of the use and semantic content of the term ‘folk prayer’ and related concepts. Having analysed the most important works of researchers on this issue and relevant folklore and ethnographic material from different regions of Ukraine for the period from the nineteenth – to the early twenty-first century, the author argues that it was used not only in the academic field but also in the folk terminological tradition to denote folklore texts that are correlated with incantations, spells, sayings, curses and other typologically related entities. It is noted that in modern Ukrainian academic discourse, folk prayer is considered as a separate original ethno-cultural phenomenon that belongs to magical and sacred folklore and has a Christianized religious basis. The author points out the pan-Slavic context of the spread of folk prayer as an ancient ethno-cultural phenomenon, the existence of which is characteristic of national Polish and Czech oral traditions, ones still insufficiently studied.

KEYWORDS: folk prayer, folklore, conceptual field, oral tradition, term

У сучасній українській гуманітарній науці початку ХХІ століття поняття «народна молитва» як різновид молитви релігійної майже не відоме. У свідомості пересічного жителя України, Польщі чи будь-якої європейської держави, де домінує християнство, слово «молитва» асоціюється, перш за все, із церковною сферою й конкретизується зазвичай із текстами *Отче нашу* та *Вірую*¹ – двома найвідомішими зразками християнського молитвослова, які належать до двох найпоширеніших типів сакральних молитовних текстів – безсюжетно-ліричного та сюжетно-епічного.

З огляду на генезу та сферу побутування народна молитва – це явище, яке належить не до літератури та «красного письменства», а до фольклору та пов’язаної з ним усної традиції, і яке співвідносне з певним типом художнього народнопоетичного тексту, або жанром. На відміну від церковних молитовних

¹ Ідеться про християнську *Господню молитву* і *Символ віри*.

зразків, народні молитви характеризуються основними ознаками фольклорного твору: мають усну форму (тобто їх зберігають у пам'яті й передають за спадкоємністю від покоління до покоління); існують переважно у варіантах; є зразками анонімними і не зберігають вказівки на авторство, а також характеризуються традиційністю художньої форми та поетичних засобів, які властиві, наприклад, подібним і співмірним обрядовим уснословесним жанрам.

Мабуть, чи не єдиною з-поміж рис, які властиві фольклорному слову і не характерні народній молитві, є колективність, на що вже звертали увагу чимало дослідників (Михайло Грушевський², Станіслав Росовецький³ та інші). Адже молитовні фольклорні утворення – це твори не богослужбові, а тотально індивідуалізовані, пов'язані з конкретними «требами» й «оказіями» – своєрідними виділеними функціональними різновидами й тематичними групами, які не передбачали групової участі та спільних богослужінь для їх обрядового виконання.

Станом на теперішній час у межах єдиного слов'янського етнокультурного континууму можна говорити як мінімум про три національні традиції побутування народних молитов – польську, чеську та українську. Нагромаджений упродовж XIX–XX століть багатий фольклорно-етнографічний матеріал про останню з них – українську – дозволяє констатувати про порівняно ще недавнє поширення цього уснопоетичного явища фактично в усіх трьох великих етнокультурних регіонах держави (північному або поліському, південно-східному і південно-західному), а також у більшості локалізованих у них менших історико-етнографічних районах Правобережної та Лівобережної України. Географія поширення уснопоетичних молитов з її локальними виявами є досить масштабною і займає значну територію українських земель, яка співмірна і навіть значно перевищує кожен з двох подібних етнокультурних традицій у Польщі та Чехії. Таким чином, уважне дослідження народних молитов у рамках національної етнокультурної традиції не тільки поглибить наукові знання про народні вірування, уявлення та духовну культуру українського народу з цієї теми, але й збагатить славістичні відомості про існування у давній час колись єдиного спільнослов'янського етнокультурного феномену, яким є народна або фольклорна молитва.

Термін «молитва» на означення творів магічно-сакрального призначення⁴, зміст якого намагалися конкретизувати дописами на зразок «язичницька» чи «язичницького характеру», поруч із назвами «замовляння, заклинання, шептання» почали активно використовувати в перших фольклорно-етнографічних публікаціях ще в романтичну добу зародження фольклористики як науки на початку, а згодом – усередині й аж до кінця XIX століття. Це можна спостерігати

² М. Грушевський, *Історія української літератури: в 6 т. 9 кн.*, т. 1, Київ 1993.

³ С. Росовецький, *Український фольклор у теоретичному висвітленні*, Київ 2008, с. 464–470.

⁴ Див.: І. Гунчик, *Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування*, Львів 2011.

у працях Олександра Потебні⁵, Павла Єфименка⁶, Павла Чубинського⁷ та інших учених. Після наукового ознайомлення зі збірниками, записами цих творів та перших спроб аналітичного їх осмислення, стало зрозуміло, що твори, які почали називати язичницькими молитвами, не мають зовнішніх і чітко виражених елементів, які б давали підстави ідентифікувати їх із давньою добою язичництва. У них не було знайдено і назв стародавніх богів, а навпаки: більшість цих уснопоетичних текстів були виразно християнізовані.

Подібні цікаві думки з цього приводу знаходимо у працях Віктора Петрова. «Ми не знайдемо в українському фольклорі заговорів зі згадками про язичницьких богів або з переказами язичницьких мітів, з текстами, що були б відгуками гімнів, молитв..., – зазначає вчений. – Не тому не знайдемо, що їх не було, а тому що вони зникли з народної пам'яті внаслідок заходів, вжитих з боку церковної й світської влади»⁸. На думку В. Петрова, на території України в X-XI ст. ще до зародження християнства були волхви, були боги, були капища, епос, міфи, молитви й гімни. Але князівська і духовна влада знищила язичницькі зображення богів, вирубала священні родові гаї, зламала опір волхвів, освятила криниці, побудувала на місці давніх святинь церкви.

Християнство стерло з людської пам'яті згадки про Перуна, Велеса, Хорса, Дажбога. Одійшли в небуття міти, вивітрився зміст героїчного епосу. Та знищивши т. зв. вищу або культову мітологію, язичницькі міти, перекази про генеалогію богів, віру в богів, навіть пам'ять про їх імення, всю догматичну й літургічну сторону язичництва, християнство не спромоглося знищити основоположних уявлень, що репрезентують нижчу мітологію, вихідних категорій ідеологічного фольклору, понять і поглядів, властивих фольклорному світоглядові й фольклорному мисленню. Хвиля гніву пройшла над цим; християнство знівельовало язичництво, не зачепивши основ, з яких це останнє виросло. Невикорчований пеня пустив нові паростки⁹.

Ілюструючи ці думки «молитвами до бджіл» із семитомного збірника П. Чубинського, В. Петров відзначав, що «це жадні не молитви» християнського походження. З церковними молитвами вони мають дуже мало спільного, але на їх прикладі якнайкраще можна простежити шляхи деформації змісту заговорів.

⁵ А. Потебня, *Малорусская народная песня по списку XVI в.*, Воронеж 1877.

⁶ П. Ефименко, *Сборник малороссийских заклинаний*, Москва 1874.

⁷ П. Чубинский, *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т.*, Санкт-Петербург 1872-1878.

⁸ В. Петров, *Український фольклор (заговори, голосіння, обрядовий фольклор народно-календарного циклу)*, Мюнхен 1947 (На правах рукопису), с. 67.

⁹ Там само.

Учений зазначає, що в цьому прикладі традиційний текст заговора контамінується з фразеологічними зворотами церковних молитов¹⁰.

Молитовні магічно-сакральні утворення, які з'являються внаслідок християнізації замовлянь, за В. Петровим, не є «природною еволюцією» замовляння. Воно не еволюціонує, воно змінюється, але ці зміни приходять в нього не зсередини, а ззовні. Ніщо не «росте» й ніщо не «розвивається». В. Петров, вважає, що розвитку, як такого, немає, є комбінування різногатункових елементів. Є додавання, сполучення, арифметика розвитку. Не ріст, вид, а гібридизація видів¹¹. В інших випадках, стверджує вчений, замовляння пов'язується з релігійно-апокрифічними легендами про святих, набуває житійного вигляду, стилізується під тексти четі-мінейних житій, зближається з молитвою¹².

Поруч із молитвою християнською та молитвою язичницькою в науковому дискурсі на початку ХХ століття, а саме 1904 року, з'являється співвідносне поняття «народна молитва». З одного боку, його сприймали як різновид релігійної молитви з можливими християнськими елементами і водночас як витвір народу, його усної традиції, на що вказувала не тільки його народна мова, а й відображені в ній давні вірування й уявлення. Як науковий, термін «народна молитва» уперше використав Василь Милорадович у народознавчій праці *Життя-буття лубенського селянина*, опублікованої в журналі *Київська старовина*. Дослідник, вивчаючи та описуючи традиційних членів української родини, зазначав, що бабуся серед них була не тільки виконавицею усіляких робіт у хаті та господарстві, а й «джерелом старозавітних звичаїв, прикмет, народних молитов і передбачень». Тут же В. Милорадович навів у приклад наддніпрянський варіант фольклорного тексту *Сон Пресвятої Богородиці*, який назвав «найпрекраснішою з народних молитов»¹³.

Із цього часу термін «народна молитва» почали використовувати інші українські вчені. Так, ним послуговувався Олександр Андрієвський у відомій праці *Бібліографія літератури з українського фольклору*¹⁴. Паралельно на початку ХХ століття на означення творів утилітарно-сакрального призначення продовжували використовувати одиничну назву «молитва» без слова «народна», замість якого додавали інші додаткові приписи. Скажімо, академік М. Грушевський у багатотомному корпусі *Історія української літератури* поняття «молитва» уточнював висловом «передхристиянського характеру», називаючи їх «індивідуальними», або використовував контамінований термін «молитва-

¹⁰ В. Петров, *Український фольклор...*, с. 68-69.

¹¹ Там само, с. 69.

¹² Там само, с. 73.

¹³ Василь Милорадович, *Житие-бытие лубенского крестьянина*, «Кіевская старина» 1904, № 5, с. 281.

¹⁴ О. Андрієвський, *Всеукраїнська академія наук. Етнографічно-фольклорна комісія. Матеріали до історії української етнографії*, т. 1: *Бібліографія літератури з українського фольклору*, Київ 1930.

-закляття»¹⁵. З-посеред інших типологічно-споріднених жанрових утворень або «категорій», як називав їх М. Грушевський, молитву вчений ставив на перше місце, про що свідчить назва підрозділу *Молитви і заклання* з його праці про український магічно-сакральний фольклор. На думку М. Грушевського, молитви і заклання становлять «все-таки настільки визначну частину нашої старої усної словесності, що повинні дочекатися літературного аналізу»¹⁶.

Більш консервативними, порівняно з М. Грушевським, але цілком послідовними й аргументованими, можна назвати погляди щодо вживання терміна «молитва» В. Петрова – автора двох найбільш ґрунтовних на той час досліджень про російський та український магічно-сакральний фольклор, які були написані наприкінці 30-х – на початку 40-х років напередодні Другої світової війни¹⁷. Осмислюючи у другій із цих праць «основні історіографічні лінії наукового вивчення заговорів», якими він називав увесь український магічно-сакральний фольклор, учений зазначав, що

у фольклористиці на поч. ХХ ст. накреслився поворот знов до колишньої вихідної тези, висуненої свого часу представниками мітологічної школи про те, що розвиток заговорів ішов од молитви до заговорів з тією відміною супроти останніх, що тепер стверджувалося розвиток не від язичницької молитви до заговора, а від молитви християнської, церковної до заговора. Підсумкові, кінцеві висліди фольклористики зіткнулися з її початковими тезисами¹⁸.

Ситуація, яку охарактеризував В. Петров у цій цитаті, є цілком слушною для початку ХХ століття, але до появи праці М. Грушевського *Історія української літератури* й досліджень самого В. Петрова. Вона наглядно відображає стан дослідження національного магічно-сакрального фольклору в російській імперській період розвитку української фольклористичної науки. У ньому можна виокремити два основні етапи, і в кожному з них ключове місце відводилося вивченню молитов. Перший етап – це дослідження заговорянь та інших зразків okazіонально-обрядової творчості як залишків язичницьких (дохристиянських) молитов. Цієї стратегії наукових студій дотримувалися Яків Головацький¹⁹, П. Єфименко²⁰, П. Чубинський²¹, ранній О. Потебня²² та інші вчені. Другий етап

¹⁵ М. Грушевський, *Історія української літератури...*, т. 1, Київ 1993, с. 138.

¹⁶ Там само, с. 144.

¹⁷ В. Петров, *Заговоры*, [в:] *Из истории русской советской фольклористики*, Ленинград 1981, с. 77-142; В. Петров, *Український фольклор (заговори, голосіння, обрядовий фольклор народно-календарного циклу)*, Мюнхен 1947 (На правах рукопису).

¹⁸ В. Петров, *Український фольклор...*, с. 24-25.

¹⁹ *Очеркъ старославянскаго баснословія или мифологіи, составлен Я. Ф. Г-мъ*, Львовъ 1860.

²⁰ П. Єфименко, *Сборник малороссийских заклинаний*, Москва 1874.

²¹ П. Чубинський, *Труды этнографическо-статистической экспедиции...*

²² А. Потебня, *Малорусская народная песня по списку XVI в.*, Воронеж 1877.

передбачав вивчення замовлянь й інших типологічно споріднених утворень як похідних форм християнських (церковних) молитов. Представниками цього напрямку були Олександр Веселовський²³, Вильо Мансікка²⁴ та інші філологічно-науковці.

Праці В. Петрова стоять осторонь від цих двох давніших етапів ХІХ – початку ХХ століть і представляють третій напрям наукових студій народних замовлянь, молитов, примовок, заклинань та інших типологічно споріднених утворень. На думку вченого, церковно-християнські молитви і замовляння сюжетно-епічного типу (*Ішов св. Порфирій у свій монастир...*) розвинулися з давніх творів магічно-сакрального фольклору (на зразок *Буду я тобі лице заливати, буду тебе висилати...*). Цим самим В. Петров заперечує тезу, що «замовляння, знані нам з записів ХVІІ-ХХ ст., зародилися на ґрунті церковно-слов'янських легенд Середньовіччя, переказів і образів»²⁵. Усе відбувалося навпаки. «Традиційна фольклорна формула, – стверджував дослідник, – коригувалася християнами, підправлялася ними, доповнювалася, поступаючись місцем чисто церковним категоріям»²⁶.

Погляди В. Петрова на походження магічно-сакрального фольклору і на місце, яке займають у ньому молитви, доповнює типологія текстів «заговорів», яку вчений розробив в іншій російськомовній праці на цю тематику. В одному з розділів, де досліджено поетику тексту, він серед усіх утилітарно-сакральних творів виділив декілька груп уснопоетичних утворень. Поруч із паралелістичними замовляннями, побудованими на прийомі порівняння; замовляннями з розвиненим центральним образом поза прийомом порівняння; замовляннями, що становлять собою звертання; замовляннями як формулами побажання; замовляннями-проханнями; замовляннями на зразок абракадабр, В. Петров виокремлює окрему групу «замовлянь-молитов»²⁷. Ототожнюючи їх із замовляннями-проханнями, фольклорист зазначає, що вони також близько долучаються до групи замовлянь-звертань. За В. Петровим, «як і замовляння-звертання, так і замовляння-прохання виростають із уявлення про явища, стани, стихії як особистісні істоти. Звідси замовляння-прохання, звертання до вітрів, води, зірок, сонця і т.д.»²⁸. Як приклад замовляння-молитви, учений цитує варіант магічно-сакрального тексту з молитовним зверненням і проханням до зір зі

²³ А. Веселовский, *Разыскивание в области русского духовного стиха. III-V*, [в:] *Сборник Отделения русского языка и словесности Имп. Академии Наук*, Санкт-Петербург 1881, т. 32, № 2, с. 1-150.

²⁴ В. Мансикка, *К изучению заговоров (Заметки по поводу недавно появившейся книги А. Ветухова)*, «Известия Отделения русского языка и словесности Имп. Академии Наук» 1908, т. 13, кн. 3, с. 371-383.

²⁵ В. Петров, *Український фольклор...*, с. 73.

²⁶ Там само.

²⁷ В. Петров, *Заговори...*, с. 123.

²⁸ Там само, с. 125.

збірника П. Чубинського, а також два типологічно споріднені російськомовні твори зі збірника М. Виноградова²⁹.

Абсолютно інший підхід до вивчення українського магічно-сакрального фольклору демонструє академік М. Грушевський у праці *Історія української літератури*. На відміну від двох ґрунтовних і системних досліджень В. Петрова, вона має загальний оглядовий характер і не вписується у третю концепцію розгляду походження християнських молитов і християнізованих «заговорів» від давніх традиційних утилітарно-сакральних зразків. М. Грушевський несподівано обирає і розгортає абсолютно новий – четвертий – напрямок досліджень, який умовно можна назвати жанрово-типологічним. Подаючи у назві розділу про okazіо-нально-обрядовий фольклор два утилітарні поняття, учений тим самим стверджує, що найпопулярнішими в ньому є два типи текстів – молитва («передхристиянського характеру») і заклання. Характерно, що М. Грушевський не використовував поняття фольклорного жанру, а називав ці два і ще три типи тексту (замовляння, побажання, прокльони) «різними категоріями», «розділами» магічно-сакрального фольклору. «Я вважаю, – зазначав академік, – що се все тільки нюанси одної магічної гадки, котрі доволі тяжко класифікувати по таким розділам»³⁰. Таке скептичне ставлення вченого до здійснення на той час жанрової типології усіх «магічних форм» в українському фольклорі можна пояснити відсутністю достатньої кількості відповідного україномовного фольклорно-етнографічного матеріалу на цю тему, про що він якось уже згадував у своєму дослідженні³¹.

Подібні з жанрово-типологічного погляду думки про український магічно-сакральний фольклор як на молитви та низку інших усних жанрових утворень або типів тексту дослідники, особливо збирачі, висловлювали ще задовго до М. Грушевського. Скажімо, це демонструє етнограф Яків Новицький у праці *Малоруські народні замовляння, заклинання, молитви і рецепти* (1913), у якій опубліковано фольклорні записи кінця XIX – початку XX століття із Дніпропетровщини та Маріупольщини. «Знахарство з його замовляннями, заклинаннями, молитвами і рецептами... після переказів, забобонних оповідань і пісенної творчості» дослідник вважав окремим «цікавим відділом малоруського фольклору»³². Як бачимо, у цьому «відділі» дослідник чітко виділяє три жанрові типи магічно-сакральних утворень: замовляння, заклинання і молитви.

На землях Західної України, яка спочатку перебувала у складі Австро-Угорської імперії, а потім польської Речі Посполитої, на початку XX століття та у міжвоєнний період також почали з'являтися окремі публікації на тему

²⁹ Н. Виноградов, *Заговоры, обереги и спасительные молитвы*, вып. I-II, Санкт-Петербург 1908-1909.

³⁰ М. Грушевський, *Історія української літератури...*, с. 138.

³¹ Там само, с. 137.

³² Я. Новицький, *Малорусские народные заговоры, заклинанья, молитвы и рецепты, собранные в Екатеринославщине*, Екатеринослав 1913, с. 5.

фольклорних молитов. Їх авторами були переважно відомі дослідники НТШ, центральний осідок якого тоді містився у Львові. Саме в цьому західно-українському місті 1938 року було видано перший підручник із фольклору *Українська усна словесність*, автором якого був академік Філарет Колесса – відомий фольклорист та етномузиколог. У цьому виданні він умістив короткий огляд про український магічно-сакральний фольклор під назвою *Заговори-замовлювання*. Побутування цих творів в усній традиції вчений пов'язував із «прадавньою вірою в магічну (чарівну) силу слова»³³. Ф. Колесса переважно уникав вживання терміна «молитва» на їх означення і послуговувався назвами «заговори, замовлювання, заклинання», окремо додаючи до них «прокльони». На його думку, ці «формули бажання» давали змогу «впливати на природу, світ і людей у бажаному напрямку»³⁴. Проте кілька разів учений згадував і про молитви. «Заговір сильно різниться ... від молитви», бо бажання, яким закінчується заговір, приймає форму наказу, зверненого до недуги, як такої, що її послала зла, демонічна сила³⁵.

Коротко Ф. Колесса згадує в розділі свого підручника і про взаємозв'язок замовлянь із християнськими молитвами.

Хоч заговори мають у цілій своїй основі поганський світогляд, – зазначав академік, – то, з другого боку, в заговірні формули ввійшло дуже багато книжних християнських і апокрифічних елементів, цілі частини християнських і єретичних молитов і призивів, без яких теперішні заговори рідко коли обходяться³⁶.

Як бачимо, своїми поглядами на розвиток «формул чарів»³⁷, висловлених у цих рядках підручника та інших статтях, дослідник більше тяжіє не до праць М. Грушевського, а до концепції В. Петрова, який представляє третій напрям наукового дослідження українського okazіонально-обрядового фольклору.

Приблизно в цей же час в Західній Україні почали з'являтися публікації магічно-сакрального фольклору, який дослідники вслід за носіями-респондентами називають молитвами. Найчастіше з ними ідентифікували регіональні варіанти *Сну Пресвятої Богородиці* – народної молитви апокрифічного походження, яка побутувала серед мешканців Карпатського краю. Цікавим із цього приводу і найдавнішим за фіксацією є, перш за все, матеріал, який опублікував академік Михайло Возняк 1935 року на сторінках *Записок Наукового товариства імені Шевченка*. Він складається з коротких записів двох текстів «старосвітських», як їх називав М. Возняк, молитов або місцевих *Отче наших* з Івано-Франківщини, які здійснив наприкінці 30-х років XIX століття, ще в час

³³ Ф. Колесса, *Українська усна словесність*, Львів 1938, с. 30.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само, с. 33-34.

³⁶ Там само, с. 34.

³⁷ Там само, с. 565.

діяльності членів *Руської трійци*, священник Михайло Галиковський³⁸. Подібні кілька текстів «старосвітських молитов» із Буковинського Підгір'я, які старі жінки тут називали давніми *Отче нашими*, 1929 року записав, а 1934-го опублікував у польському журналі *Життя і знання* Кирило Ластівка – священник та етнограф «з-над Черемошу і Дунаю»³⁹. Ще один фольклорний текст народної молитви опублікував 1898 року І. Франко в добірці магічно-сакрального фольклору *Гуцульські примівки*, яка була надрукована в *Етнографічному збірнику* Наукового товариства імені Шевченка. Можливо, тому, що її так само проговорювали до схід сонця, її записувач О. Галевич – «народний учитель із Довгополя Галицького» – назвав «молитвою до ранків Божих»⁴⁰.

У післявоєнний період другої половини ХХ століття в радянській науці дослідження українського магічно-сакрального фольклору, куди входили народні молитви, негласно було забороненою темою. Жодної монографії, жодної нової розвідки, жодного збірника фольклорних творів із цієї тематики видано не було. Навіть підручник для вищих навчальних закладів *Українська народнопоетична творчість*⁴¹ не містив, на відміну від повоєнних навчальних посібників, окремого розділу про замовляння, яким називали у той час увесь okazіонально-обрядовий фольклор. Намагалися уникати і терміна «молитва» на означення замовлянь та інших типологічно споріднених утворень. Наприклад, також жодного разу його не вживано у розділі Галина Сухобрус⁴² – чи не єдиної більш-менш системної статті на відповідну тематику, написаної в ідеологічному дусі радянської епохи. Це можна пояснити тим, що молитви асоціювалися із церквою та християнською релігією, з якою вели непримиренну ідеологічну війну того-часні атеїстична наука і радянський уряд.

Попри це, радянська доба в українській гуманітарній науці мала і певні позитиви, адже саме в цей період було накопичено чималу кількість фольклорного матеріалу з різних історико-етнографічних районів України, до збирання якого ситуативно долучилися не тільки фольклористи та етнографи, а й діалектологи, етнолінгвісти та інші вчені. Частково цей процес почався ще раніше – у 20-і – 30-і роки, коли було створено ВУАН та сформовано її підрозділ – Етнографічну комісію. Ці та інші фольклорно-етнографічні записи поповнили архіви науково-дослідних установ, університетів та інститутів, а також приватних архівних колекцій, що підготувало підґрунтя для нового, більш системного вивчення молитов і магічно-сакрального фольклору після проголошення незалежності України у 90-х роках ХХ-го – на початку ХХІ століття.

³⁸ М. Возняк, *Два «старосвітські отчєнаші» з часу Шашкевича*, «Записки Наукового товариства імені Шевченка» 1935, т. 135, с. 185.

³⁹ К. Ластівка, *Рахмаський Великдень: збірник*, Чернівці 2008, с. 4-5.

⁴⁰ І. Франко, *Гуцульські примівки*, «Етнографічний збірник» 1898, т. 5, с. 72.

⁴¹ М. Грицай, В. Бойко, Л. Дунаєвська, *Українська народнопоетична творчість*, Київ 1983.

⁴² Г. Сухобрус, *Замовляння*, [в:] *Українська народна поетична творчість*, Київ 1965, с. 92-96.

На початку 90-х років уже в незалежній Україні один за одним почали з'являтися видання з текстами народних молитов та okazіонально-обрядового фольклору. Однією з перших вийшла збірка *Ви, зорі-зориці... Українська народна магічна поезія (Замовляння)*, яка містила фольклорні записи переважно з архіву ІМФЕ імені М.Рильського НАН України та раніше друковані, але важкодоступні тексти кінці XIX – 30-х років XX століть. Упорядники Михайло Василенко та Тетяна Шевчук у передмові до цього видання зазначали, що «замовляння могли бути певними відголосками первісних міфів, своєрідними молитвами, що стали формулами магічних заклинань»⁴³. Із 375-и зразків магічно-сакрального фольклору майже четверта частина – народні молитви. Скажімо, такою серед них є «молитва от рожевої болячки» (від рожі) до Пречистої Святої Матері, яка записана 1930 року на Чернігівському Поліссі⁴⁴. Хоч і минуло більше 30-и років із часу видання цього збірника, він усе ще залишається в сучасній українській фольклористиці найбільшим за кількістю текстів і найповнішим тематично, зокрема щодо фольклорних молитов.

Невдовзі в Україні було видано значним тиражем книгу *Українські замовляння*, яка цінна насамперед як одне з перших досліджень магічно-сакрального фольклору, а не як оригінальний фольклорний збірник, у якому передруковано тексти з 11-ти давніших літературних джерел. Її авторка Марина Новикова, називаючи всю okazіонально-обрядову словесність замовляннями, писала, що вони як «жанр досить стійкий, консервативний», який «чітко зберігає свою світовидчу архаїку». Приділивши найбільшу увагу вивченню символіки цих уснопоетичних утворень, не порушуючи питання жанрового розрізнення матеріалу, дослідниця порівнювала замовляння з «молитвословом язичництва»⁴⁵. Якби їх об'єднати з календарно- та родинно-обрядовим фольклором, розмірковувала М. Новикова, «ми дістали б унікальне зведення язичницьких молитов. Своєрідний *требник* давнього слов'янина»⁴⁶.

На початку XXI століття в українській фольклористиці остаточно утверджується думка про диференційованість національного магічно-сакрального фольклору, в якому окреме місце займають народні молитви. У працях на відповідну тематику йдеться про виділення таких основних жанрових форм: замовляння, молитви, заклинання, примовляння, прокльону. Головну проблему жанрової типології, а саме, чітке розрізнення двох основних типів тексту – замовлянь і молитов, на той час вирішено не було. Ця ситуація зберігається і до теперішнього часу.

Натомість більше уваги було приділено студіям над іншим жанром – народними примовками, про що засвідчила наукова монографія та низка статей тернопільської дослідниці Оксана Лабашук. В унісон із київською фольклористкою

⁴³ *Ви, зорі-зориці... Українська народна магічна поезія (Замовляння)*, Київ 1992, с. 8.

⁴⁴ Там само, с. 170.

⁴⁵ *Українські замовляння*, Київ 1993, с. 8.

⁴⁶ Там само.

Т. Шевчук об'єднавчим терміном усієї okazіонально-обрядової творчості вона вибрала «магічну поезію», стверджуючи, що «примовки також є одним із жанрів» цього виду народної словесності⁴⁷. Проблема диференціації подібного роду різноманітних уснопоетичних утворень, на думку О. Лабащук, є «надзвичайно важливим питанням, оскільки досі тут не простежується ніякої системи». Окрім примовок, йдеться в монографії цієї авторки, «до жанрів магічної поезії традиційно зараховують замовляння, магічні формули», а також, що прикметно, «народні молитви»⁴⁸. «Примовка, як і давні магічні формули, позбавлена ореолу містики і таємничості, властивого замовлянням». Подальше трактування цього жанру О. Лабащук здійснила значною мірою під впливом тогочасних славістичних праць Валентини Харитонової⁴⁹, надалі розвинувши і поглибивши їх до власного оригінального дослідження.

Про молитви як окремі фольклорні жанри усної традиції у свої працях почали неодноразово згадувати окремі українські фольклористи, серед яких, наприклад, Микола Дмитренко та Михайло Чернопиский. Перший із дослідників вказував, що твори okazіонально-обрядового фольклору серед українців традиційно називали різноманітними термінами. Крім замовлянь, заклинань, заговорів, шептань та інших назв, М. Дмитренко першим назвав «молитви (народні молитви)»⁵⁰.

М. Чернопиский є автором статті *Молитви, молитвослови* в першому з часу незалежності України словнику-довіднику *Українська фольклористика* (Тернопіль 2008). «Як уснопоетичні твори, – стверджує у ній дослідник, – молитва належить до ряду народної словесності хронологічно найдавнішого утворення – до замовлянь, заклять, побажань, благословень та різних творів обрядової словесності»⁵¹. На його думку, фольклорні молитви перебували під впливом християнських обрядів. Від замовлянь їх відрізняє те, що вони

в своєму змісті не мають наказів, імперативності, що в них домінує благальність, подяка, посвята, каяття, що їх вимовляє не постороння особа та ще й з певними маніпуляціями, як замовляння, а сам виконавець.

«Складання індивідуальних молитвословів, – узагальнював автор статті, – створює своєрідну народну традицію, яка у фольклористиці досі не вивчена»⁵².

Понятійне поле фольклорної молитви охоплює і класифікація української okazіонально-обрядової творчості київського дослідника С. Росовецького. Цю

⁴⁷ О. Лабащук, *Українська примовка: структура, побутування, функції*, Тернопіль 2004, с. 18.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ В. Харитонova, *Замовлювально-заклинальна поезія східних слов'ян: конспект лекцій*, Львів 1992.

⁵⁰ М. Дмитренко, *Чари народного слова*, [в:] *Замовляння*, Київ 2007, с. 4.

⁵¹ *Українська фольклористика: словник-довідник*, уклад. і заг. ред. М. Чернопиский, Тернопіль 2008, с. 254.

⁵² Там само, с. 254-255.

сферу усної словесності вчений називає «поезією індивідуальних ритуалів»⁵³ і виділяє у них 5 основних «різновидів магічних формул». Найпростішою за структурою або «елементарною» серед них є «формула магічного побажання», а найскладнішою – «замовляння». Крім «заклять» і «прокльонів», другою за порядком С. Росовецький виділив «молитву» – магічну формулу, яка сполучає в собі два з п'яти «найважливіші структурні компоненти» – «молитовне звернення» і «прохання»⁵⁴. Останнє в таблиці чомусь ототожнене з «наказом», який, очевидно, треба було би виділити окремою складовою в іншому рядку.

У славістичному науковому дискурсі народна молитва потрапляє в об'єкти дослідження також у 90-і роки ХХ століття. Про це свідчать публікації з Польщі низки авторів: Анни Бжезовської-Крайки⁵⁵, Магдалени Зовчак⁵⁶, Пйотра Ковальського⁵⁷. Ці та інші польські вчені в низці статей послуговувалися терміном «народна молитовка» («*modlitewka ludowa*»), який має народне походження. У поле їхнього зору потрапили переважно магічно-сакральні тести індивідуально-охоронної тематичної групи таких функціональних різновидів: «на сон», «ранішні», «кряки» (обереги). Чимало таких «хатніх молитовок», як їх ще називали поляки, записав польський фольклорист Францішек Котуля⁵⁸. У деяких працях проаналізовано також окремі польські «молитовки» з Віленщини, які належать до лікувально-медичної тематичної групи, зокрема від рожі та бородавок.

Характерно, що народні молитовки були відомі у Польщі з давнішого часу. Це підтверджують відомості, датовані 1776 роком, які подає польська церковна пенітенціальна (сповідальна) література. В одному з каталогів під назвою *Zbiór generalny wszystkich grzechów z przykazań Boskich kościelnych z siedmiu głównych grzechów śmiertelnych tudzież podług stanu y kondycyi każdego człowieka do porachunków i roztrząśnienia Sumienia idąc Spowiadać się podany 1776 Roku* згадано людей, які „*modlitewki zabobonne odmawiając albo się obmywając wodą na głowę lejąc z modlitewkawi wymyślnymi...*” (забобонні молитовки відмовляють або, обмиваючи водою голову, ллють з вимисленими молитовками...) ⁵⁹.

Необхідно відзначити, що ці повідомлення були записані у Східній Польщі, у Люблінському воєводстві, яке межує з Україною, зокрема Волинською областю.

⁵³ С. Росовецький, *Український фольклор у теоретичному висвітленні...*, с. 464.

⁵⁴ Там само, с. 468-469.

⁵⁵ A. Brzozowska-Krajka, *Między magią a religią: o modlitewkach ludowych*, [w:] *Folklor – sacrum – religia*, red. J. Bartmiński i M. Jasińska-Wojtkowska, Lublin 1995, s. 183-200.

⁵⁶ M. Zowczak, *Mitologia zamawiania i mistyka zamów na podstawie współczesnych materiałów z Wileńszczyzny*, „Literatura Ludowa” 1994, nr 4-6, s. 3-33; M. Zowczak, *Modlitwa ludowa*, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty” 1998, r. LII (52), nr 1, s. 33-42.

⁵⁷ P. Kowalski, *Modlitwa i milczenie. Wprowadzenie do antropologii ciszy*, „Literatura „Ludowa” 2004, nr 4-5 (48), s. 3-17.

⁵⁸ F. Kotuła, *Znaki przeszłości: odchodzące ślady zatrzymać w pamięci*, Warszawa 1976.

⁵⁹ A. Brzozowska-Krajka, *Między magią a religią: o modlitewkach ludowych*, [w:] *Folklor – sacrum – religia*, red. J. Bartmiński i M. Jasińska-Wojtkowska, Lublin 1995, s. 189.

Відомості про існування фольклорних молитов знаходимо також у чеській усній традиції. Ще на початку XX століття у періодичному виданні *Česky lid* інформацію про «lidove modlitby» подав Ч. Зібрт, про «modlitby nasego lidu» писав В. Ванек, а про «народні та дитячі молитбічки» («lidove, detske modlitbičky») опублікували фольклорно-етнографічні матеріали Г. Фелікс і Й. Лаушман. Дослідження цих чеських уснословесних утворень до недавнього часу ніхто предметно не займався. Порівняно недавно на них звернула увагу етнолінгвіст Єкатерина Вельмезова у низці статей. На її думку,

у чеській традиції тексти, названі замовляннями і молитвами відрізняються одні від других на багатьох рівнях лінгвістичного аналізу тексту – у плані фонетичному, морфологічному, синтаксичному. Однак найбільш яскраво різниця між ними проявляється на семантико-концептуальному рівні. Дослідження ж саме семантико-концептуальної складової текстів замовлянь і народних молитов (на відміну від традиційно значно більш привабливого для фольклористів та етнолінгвістів їх «формального» боку) відкриває нові перспективи для вивчення кореляції замовлянь і молитов, роблячи можливим їх розрізнення з опорою на результати аналізу тексту⁶⁰.

Інтегрований і системний погляд на народні молитви також відображений у ґрунтовному п'ятитомному етнолінгвістичному дослідженні *Слов'янські старожитності*, яке з'явилося друком 2004 року за загальною редакцією академіка Нікіти Толстого. У словниковій статті з назвою *Молитва* авторства Ольги Белової та Єкатерини Левкієвської базовий термін використано паралельно з назвою «народна молитва». У народній культурі, зазначають обидві дослідниці, молитва – це текст, що «містить звернення до вищих сакральних сил (Бога, Богородиці, святих) із проханням про захист, вилікування, дарування блага або благодячності за покровительство». За спостереженнями цих науковців,

народні молитви походять із книжних за походженням канонічних і апокрифічних молитов, однак за формою і функціонуванням молитви зближуються із замовляннями і заклинаннями (котрі часто серед народу називають молитвами), відрізняючись від останніх наявністю обов'язкового елемента прохання і відсутністю імперативності⁶¹.

У статті словника також подано короткі відомості: про етимологію та значення слова «молитва» і дотичної до неї лексики; про регламентацію, адресатів

⁶⁰ Е. В. Вельмезова, *Народные молитвы и заговоры в чешском фольклоре: Анализ текста в свете истории русской этнолингвистики и фольклористики*, [в:] *Contributions suisses au XV-e congrès mondial des slavistes à Minsk, août 2013*, ser.: *Slavica Helvetica*, vol. 83, Bern etc. 2013, p. 300.

⁶¹ О. Белова, Е. Левкиевская, *Молитва*, [в:] *Славянские древности: этнолингвистический словарь в 5 томах*, Москва 2004, т. 3: *К (Круз) – П (Перепелка)*, с. 276.

і хронотоп молитов; про їх апотропеїчний характер; про їх місце в родинних і календарних ритуалах; про обрядовий контекст їхнього виконання. Щодо корпусу молитовних текстів у слов'янській традиції, то, на думку О. Белової та Є. Левкієвської, він дуже різноманітний: «Архаїчні (дохристиянські) молитви не збереглися, хоча, ймовірно, їх елементи розчинені в магічних текстах інших жанрів»⁶². Через те окрему увагу тут приділено розгляду канонічних й апокрифічних текстів, пов'язаних із християнством.

У 90-х роках XIX – на початку XXI століть в українській філологічній гуманітаристиці паралельно з «народними молитвами» легалізує себе й виокремлюється ще одне співвідносне явище – «літературна молитва». Цей жанр в українській літературі разом з іншими вченими досліджував і чернівецький літературознавець Володимир Антофійчук, який 1996 року уклав і видав двотомну антологію української літературної молитви⁶³. Низку словникових статей про феномен молитви присвятили в літературознавчих словниках та енциклопедіях інші українські науковці. Цікавою у цьому плані є дефініція і бачення молитви у двотомній *Літературознавчій енциклопедії* київського дослідника Юрія Коваліва. Розглядаючи молитву як «органічний складник релігійного культу, різновид сакрального монологу», учений стверджував, що в язичництві вона становила собою звернення до божества, супроводжуване магічними, ритуальними діями з метою викликати його прихильність, допомогу, спонукати втрутитися у небажаний, іноді лиховісних перебіг подій (теургія). Натомість, у християнстві та інших релігіях

молитва набула вигляду благословення, єднання кожного вірянина з Богом через виголошення особливих сакралізованих формул, які зберігаються у розгалуженій жанровій системі релігійної літургії, зокрема, у витончених формах гімнографії (гімн, акафіст, канон, кондак, ікос, тропар тощо)⁶⁴.

Будучи літургійним жанром, який християнський теолог Іоанн Дамаскин тлумачив як «сходження розуму до Бога або прохання необхідного у Бога» через «внутрішнє слово», вважає Ю. Ковалів, молитва накопичила велику кількість ліричних текстів, які в українському письменстві були відомі з києворуської доби і до нашого часу⁶⁵.

В іншому сучасному словниковому виданні *Лексикон загального та порівняльного літературознавства* (2001 р.) явище молитви дефініційовано як «звертання до божества, корені якого звикли бачити в первісній релігії, у примі-

⁶² Там само, с. 278.

⁶³ В. Антофійчук, *«Молитва, як сонце вічна...»*. *Жанр молитви в українській літературі*, [в:] *«Святі чуття, закладені в молитву...»: Антологія української молитви: у двох книгах*, кн. 1, Чернівці 1996, с. 3-9.

⁶⁴ Ю. Ковалів, *Літературознавча енциклопедія: у 2 томах*, т. 2, Київ 2007, с. 67.

⁶⁵ Там само.

тивному баченні відвернути зло й набути блага»⁶⁶. Язичницька молитва дійсно найчастіше твориться в магичній формі теургії (замовляння та заклинання), стверджує автор словникової статті. Але в молитвах, створених на вищому щаблі цивілізованості, особливо у річищі аврамічних релігій (юдаїзму, християнства та ісламу), домінує не «прохання», а пафос похвали, благословення, ствердження гармонії світу. На думку її дослідника, «молитва має не так фольклорно-міфологічні, як релігійно-літературні корені»⁶⁷. Очевидно, тому літературну молитву в цій праці розглянуто як «молитву віршовану», якій приділено окрему словникову статтю.

Таким чином, на початку 20-х років ХХІ ст. в національній фольклористиці та гуманітарній науці остаточно сформувалася думка про жанрово-типологічну неоднорідність українського магично-сакрального фольклору, серед якого народну молитву розглядають як окреме оригінальне етнокультурне явище. Ці ідеї набули поширення завдяки дослідженням багатьох науковців і значною мірою через авторитетну працю академіка М. Грушевського *Історія української літератури*, а згодом були підтверджені численними записами фольклорно-етнографічного матеріалу з різних історичних регіонів України. У понятійне поле типологічно співвідносних з народними молитвами фольклорних текстів, які виділяли українські дослідники, входять такі жанрові утилітарно-сакральні утворення: замовляння (заговори), примовляння (приговори), прокльони (прокляття), заклинання (закляття), присяги (клятви). Найважливішим аспектом диференціації цих жанрів є проблема проведення чіткої межі між двома ключовими спорідненими типами текстів – народними молитвами і замовляннями, розв'язання якої в теперішній час є можливим шляхом дослідження цієї усної етнокультурної традиції в рамках національного та славістичного наукового дискурсу.

References

- Andriyevs'kyi O., *Bibliohrafiya literatury z ukrayins'koho fol'kloru*, Kyiv 1930.
- Antofiychuk V. I., «*Molytva, yak sontse vichna...*». *Zhanr molytvy v ukrayins'kij literaturi*, [v:] «*Svyati chuttya, zakladyeni v molytvu...*»: *Antolohiya ukrayins'koyi molytvy: u dvokh knyzhakh*, kn. 1, Chernivtsi 1996.
- Belova O. V., Levkieskaya E. E., *Molitva*, [v:] *Slavyanskije drevnosti: etnolingvističeskij slovar' v 5 tomakh*, Moskva 2004, t. 3: *K (Krug) – P (Perepelka)*.
- Brzozowska-Krajka A., *Między magią a religią: o modlitewkach ludowych*, [w:] *Folklor – sacrum – religia*, red. J. Bartmiński i M. Jasińska-Wojtkowska, Lublin 1995.
- Chubinskiy P. P., *Trudy etnograficheskoy statisticheskoy ekspeditsii v Zapadno-Russkij kray, snaryazhennoy Imperatorskim Russkim Geograficheskim Obshchestvom. Yugo-Zapadnyy otdel. Materialy i issledovaniya: v 7 t.*, Sankt-Peterburg 1872-1878.
- Dmytrenko M., *Chary narodnoho slova*, [v:] *Zamovlyannya*, Kyiv 2007.
- Efimenko P., *Sbornik malorossiyskikh zaklinaniy*, Moskva 1874.

⁶⁶ *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*, Чернівці 2001, с. 343.

⁶⁷ Там само.

- Franko I., *Hutsul'ski prymivky*, «Etnohrafichnyy zbirnyk» 1898, t. 5.
- Hrushevs'kyi M., *Istoriya ukrayins'koyi literatury: v 6 t. 9 kn.*, t. 1, Kyiv 1993.
- Hrytsay M. S., Boyko V. H., Dunayevs'ka L. F., *Ukrayins'ka narodnopoetychna tvorchist'*, Kyiv 1983.
- Hunchyk I., *Ukrayins'kyi mahichno-sakralnyy fol'klor: struktura tekstu ta osoblyvosti funktsionuvannya*, L'viv 2011.
- Kharytonova V. I., *Zamovlyuval'no-zaklynal'na poeziya skhidnykh slov'yan*, L'viv 1992.
- Kolessa F., *Ukrayins'ka usna slovesnist'*, L'viv 1938.
- Kotula F., *Znaki przeszłości: odchodzące ślady zatrzymać w pamięci*, Warszawa 1976.
- Kowalski P., *Modlitwa i milczenie. Wprowadzenie do antropologii ciszy*, „Literatura Ludowa” 2004, nr 4-5 (48).
- Labashchuk O., *Ukrayins'ka prymovka: struktura, pobutuvannya, funktsiyi*, Ternopil' 2004.
- Lastivka K., *Rakhmas'kyi Velykden': zbirnyk*, Chernivtsi 2008.
- Leksykon zahal'noho ta porivnial'noho literaturoznavstva*, Chernivtsi 2001.
- Literaturoznavcha entsyklopediya: u 2 tomakh*, t. 2, Kyiv 2007.
- Mansikka V., *K izucheniyu zagovorov (Zametki po povodu nedavno poyavivsheysya knigi A. Vetukhova)*, «Izvestiya Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Imp. Akademii Nauk» 1908, t. 13, kn. 3.
- Miloradovich V. P., *Zhit'ye-byt'ye lubenskogo krest'yanina*, «Kievskaya starina» 1904, № 5.
- Novitskiy Ya., *Malorusskie narodnye zagovory, zaklinaniya, molitvy i retsepty, sobrannyye v Ekaterinoslavshchine*, Ekaterinoslav 1913.
- Petrov V., *Ukrayins'kyi fol'klor (zahovory, holosinnya, obryadovyy fol'klor narodno-kalendarного tsyklyu)*, München 1947 (Na pravakh rukopysu).
- Petrov V., *Zagovory (Publikatsiya A. Martynovoy)*, [v:] *Iz istorii russkoy sovetskoy fol'kloristiki*, Leningrad 1981.
- Potebnya A., *Malorusskaya narodnaya pesnya po spisku XVI v.*, Voronezh 1877.
- Rosovets'kyi S. K., *Ukrayins'kyi fol'klor u teoretychnomu vysvitleni*, Kyiv 2008.
- Sukhobrus H. S., *Zamovlyannya*, [v:] *Ukrayins'ka narodna poetychna tvorchist'*, Kyiv 1965.
- Ukrayins'ka fol'klorystyka: slovnyk-dovidnyk*, uklad. i zah. red. M. Chornopyskyi, Ternopil' 2008.
- Ukrayins'ki zamovlyannya*, Kyiv 1993.
- Vel'mezova E., *Narodnyye molitvy i zagovory v cheshskom fol'klore: analiz teksta v svete istorii russkoy etnolingvistiki i fol'kloristiki*, [v:] *Contributions suisses au XV-e congrès mondial des slavistes à Minsk, août 2013*, ser.: *Slavica Helvetica*, vol. 83, Bern etc. 2013.
- Veselovskiy A., *Razyskivanie v oblasti russkogo dukhovnogo stikha. III-V*, «Sbornik Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Imp. Akademii Nauk» 1881, t. 32, № 2.
- Vinogradov N., *Zagovory, oberegi i spasitel'nye molitvy*, vyp. I-II Sankt-Peterburg 1908-1909.
- Voznyak M., *Dva «starosvits'ki otchenashi» z chasu Shashkevycha*, «Zapysky NTSh» 1935, t. 135.
- Vy, zori-zorytsi... Ukrayins'ka narodna mahichna poeziya (Zamovlyannya)*, Kyiv 1992.
- Vykłady davn'oslov'ians'kykh lehend abo mifolohiya. Ukladena Ya. Holovats'kym*, Kyiv 1991.
- Zhayvoronok V. V., *Znaky ukrayins'koyi etnokultury: slovnyk-dovidnyk*, Kyiv 2006.
- Zowczak M., *Mitologia zamawiania i mistyka zamów na podstawie współczesnych materiałów z Wileńszczyzny*, „Literatura Ludowa” 1994, nr 4-6.
- Zowczak M., *Modlitwa ludowa*, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty” 1998, R. LII (52), nr 1.

ПРО АВТОРА

Ігор Володимирович Гунчик (Ihor Hunchyk) – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка (Ivan Franko National University of Lviv).

Публікації: книги: *Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування*, Львів 2011, 232 с. **Статті та матеріали:** *Навська дочка: до вияснення назви міфопоетичного образу західнополіського замовляння*, «Slavia orientalis» 2000, № 4, с. 593-608; *Часова парадигма українського okazіонально-обрядового фольклору*, «Записки Наукового товариства імені Шевченка» 2010, т. CCLIX: *Праці Секції етнографії та фольклористики*, с. 389-405; *Народна молитва у жанровій свідомості носіїв фольклору Північно-Західної України та суміжної Білорусі*, «Слов'янський світ» 2012, вип. 10, с. 115-133; *Народна молитва як форма одночленного замовляння у фольклористичній концепції О. Потебні*, «Література. Фольклор. Проблеми поетики» 2014, вип. 40, с. 36-45; *Між релігією і магією слова: народні молитви у сучасних славістичних дослідженнях польських учених*, «Слово і час» 2015, № 1, с. 87-93; *Фольклорні паремії та афоризми Київського Євромайдану*, «Міфологія і фольклор» 2015, № 3-4, с. 133-144; *Регіональні особливості фольклорних молитов із Західної України в шеститомному виданні народних паремій Івана Франка*, «Korean Journal of Ukrainian Studies» 2021, vol. 2, с. 43-54.

ORCID: 0009-0008-6448-5461

Email: ihor.hunchyk@lnu.edu.ua